herpy

VARANER

Varanus salvator

Varanus salvator är en av världens största ödlor, hanar typiskt 150-240 cm och honor 120-180 cm långa, en halvt vattenlevande varan från sumpmarker, floder och mangrove i Syd- och Sydostasien. Vägledningen är ett uppslagsverk om artens biologi och krav.

Familj: Varanidae Engelska: Common Water Monitor Tidigare namn: *Stellio salvator* Publicerad 15 november 2026

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**120-240 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**3 000-20 000 g**
Livslängd	**15-25 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Trädlevande, marklevande och semiakvatisk**
Biotop	**Regnskog och våtmark**
Svårighetsgrad	**Expert**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**245 × 185 × 245 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**27-32 °C**
Värmeplats	**35-60 °C**
Temperatur, natt	**21-24 °C**
Luftfuktighet	**60-70 %**
Vatten	**Vattendel** djup 35-50 cm
UVB	**Rekommenderas** Fergusonzon 3
Föda	**Insekter, ryggradsdjur och maskar/sniglar**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**24-60 mån.**
Kullstorlek	**6-40 ägg**
Kullar per år	**1-2**
Inkubation	**180-270 dagar** vid 25-30 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Arten är en kraftig, långhalsad varan med utdragen nos, starka käkar med sågtandade tänder och stora, vassa klor. Kroppen är mörkbrun till nästan svart med gula fläckar som bleknar med åldern, och från ögonen löper mörka, gulkantade band bakåt. Fjällen är kölade, och svansen är lång, muskulös och hoptryckt från sidorna så att den kan användas som roder i vatten. Tungan är djupt kluven. Ungar har en tydligare teckning än gamla djur, men hos den svarta formen från sydvästra Thailand och den närliggande delen av Malaysia är ungarna helt svarta från kläckningen.

V. salvator räknas som en av världens längsta ödlor. Hanarna är tydligt större än honorna: vuxna hanar blir typiskt 150-240 cm långa inklusive svans och honor 120-180 cm, och den största registrerade har mätts till 321 cm. Vikten varierar mycket: djur fångade för skinnhandel på Sumatra vägde i genomsnitt omkring 3,5 kg och var 142-150 cm långa, medan stora, välnärda djur kan väga 20 kg eller mer, och över 50 kg har angetts för djur i fångenskap. En vuxen varan är alltså inget djur som går att hålla i ett vanligt terrarium.

Taxonomin är omstridd. Arten beskrevs 1768 som *Stellio salvator*, och namnet är knutet till djur från Sri Lanka. Gruppen omfattar många geografiska former, bl.a. dem från Sydostasien och Java, Andamanerna och Sulawesi. Flera tidigare underarter (t.ex. *V. cumingi*, *V. marmoratus* och *V. nuchalis*) räknas sedan 2007 som egna arter. Det betyder att namn i handeln och i äldre litteratur kan täcka olika djur, och att uppgifter om skötsel inte alltid kan överföras från en form till en annan.

Alla former är stora, kraftiga och intelligenta rovdjur. Arten är långlivad: den blir minst 15 och förmodligen över 20 år i fångenskap och kan växa från en unge på 25-30 cm till ett djur på över 1 m på två år. Den kräver ett rum eller en stor utomhushage, en bassäng som den kan dyka ner helt i, värme på solplatsen och hela bytesdjur i stora mängder. Utrymmet, foderkostnaden och tiden är den egentliga begränsningen, inte intresset för djuret.

Läs mer: Värme och temperatur

Utbredning och livsmiljö

Varanus salvator finns från Sri Lanka och östra Indien över Bangladesh, Myanmar, Thailand, Kambodja, Laos och Vietnam till södra Kina, inklusive Hainan, och vidare genom Malaysia och Singapore till Indonesien med bl.a. Sumatra, Borneo, Java, Bali, Lombok, Sumbawa, Flores och Sulawesi. Arten är en av de mest utbredda varanerna överhuvudtaget. På Andamanerna och de södra Nicobarerna lever en egen form.

Den finns övervägande i låglandet och har registrerats upp till omkring 1.800 m, men kärnområdet ligger under 1.000 m. De varaner som lever på Filippinerna räknas i dag som andra arter. Djur i sydöstra USA härstammar från utsatta eller undflydda djur och finns inte med på kartan. Fynd av djur utanför det naturliga området beror på utsättning eller flykt.

> **Naturlig utbredning:** Sri Lanka, Indien, Bangladesh, Myanmar (Burma), Thailand, Kambodja, Laos, Vietnam, Kina, Malaysia, Singapore och Indonesien.

LIVSMILJÖ

Varanus salvator är knuten till vatten. Den lever längs sjöar, floder, dammar, sumpmarker och kanaler och i mangrove, och den finns både i orörd skog och nära människor, t.ex. i parker och kanalsystem i städer där den inte förföljs. Mangrove, sumpmarker och lågt liggande våtmarker är de viktigaste livsmiljöerna. Arten klarar sig dåligt där vegetationen och vattnet försvinner.

Den är en utmärkt simmare som styr med svansen, och vatten är också dess flyktväg och gömställe. Unga djur lever mest i träden, medan vuxna är mest marklevande; pressade klättrar de upp i träd eller hoppar i vattnet. Klimatet är fuktigt och tropiskt med jämna temperaturer hela året, och i fångenskap i varmt klimat har djuren varit mest aktiva tidigt på förmiddagen soliga dagar.

Skötsel

TERRARIET

Det man ska räkna med är ett vuxet djur på 120-240 cm. Ett vanligt terrarium räcker inte. För ett vuxet djur är minimimåttet omkring 245 × 185 × 245 cm (längd × bredd × höjd), och ett avelspar ska ha minst 245 × 245 × 245 cm. För stora hanar är det ett minimum, och mer är alltid bättre. Ett avelspar har hållits i en utomhusanläggning i tropiskt klimat på omkring 46 m², varav knappt 8 m² vatten med ett djup på 37 cm, omgiven av en 2 m hög, slät mur med ett 1 m djupt fundament mot utgrävning.

Nykläckta ungar på 25-30 cm kan i början bo i ett terrarium på omkring 90 × 45 × 40 cm, men de växer snabbt: ett ettårigt djur ska ha omkring 120 × 120 × 120 cm, och en vuxenanläggning ska vara klar inom ett par år. Glasterrarier håller ofta dåligt på värme och fukt. Planera alltid för vuxenstorleken från början.

Inred med en vattenbassäng där djuret kan simma och dyka helt under ytan; ett djup på minst 35-50 cm är rimligt. Arten lämnar ofta urin och träck i vattnet, så vattnet ska bytas dagligen, om det inte finns ett kraftigt filter, och filtrets intag får inte kunna hålla fast djuret under vatten. Ge djupt, fast substrat att gräva i, t.ex. en blandning av jord och sand utan för hög lerandel, och många gömslen: ihåliga trädstammar, lådor och rör. Arten klättrar gärna, även som vuxen, så utnyttja höjden med kraftiga grenar, hyllor och stammar som kan bära djurets vikt. Bräcklig inredning som levande växter blir snabbt förstörd. Alla dörrar ska ha säkra lås, eftersom arten är stark och kan gräva, klättra och hitta svagheter i ett lås. Lampor och värmekällor ska vara skärmade mot klor och svans så att djuret inte bränner sig.

TEMPERATUR

Varanus salvator är värmekrävande och ska ha en tydlig temperaturgradient. Bakgrundstemperaturen på dagen är 27-32 °C. Uppgifterna för solplatsen varierar från 35-36 °C till en yttemperatur på 52-60 °C mätt med en infraröd termometer; de höga siffrorna gäller själva ytan som djuret ligger på. Flera spotlights sida vid sida över en stor yta värmer hela djuret jämnt och minskar risken för brännskador. På natten får temperaturen falla till 21-24 °C, men många håller den nästan konstant.

Ett djur med lämplig värme solar sig en stund, går runt i anläggningen och återvänder till solplatsen flera gånger om dagen. Ligger det på solplatsen hela tiden är det för kallt, och solar det sig aldrig är det för varmt. En svalare zon i skugga är avgörande, eftersom arten efter måltider och solning gärna söker skugga och vatten. En vintervila är inte nödvändig för en tropisk art som denna.

Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska ligga omkring 60-70 %. Arten kommer från fuktiga, tropiska våtmarker, men stillastående, fuktig luft ger hudinfektioner, så god ventilation är lika viktig som fukten. En stor vattendel höjer fuktigheten, och substratet i grävzonen ska hållas lätt fuktigt men inte blött. Ventilation förebygger också mögel, ammoniak och bakterietillväxt.

Arten dricker ur sin vattendel, och vattnet ska därför hållas rent. Byt det regelbundet och ta bort träck dagligen. En stor vattenbassäng är tung och kräver ett fast golv, avlopp och en vattentät yta.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Arten är dagaktiv och solar sig mycket. Använd en kraftig värmelampa över solplatsen och UVB för djur med stort solbehov (Ferguson-zon 3). UVB ska täcka en stor del av solplatsen, och djuret ska samtidigt kunna dra sig undan i skugga. UVB-behovet för just den här arten är inte dokumenterat; rekommendationen är lånad från närstående, dagaktiva varaner.

Håll ljuset tänt cirka 12 timmar om dagen året runt, eftersom arten lever nära ekvatorn. På natten ska det vara mörkt. Lampor placeras utom räckhåll för djuret eller i ett kraftigt skydd.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Varanus salvator är köttätare och tar nästan allt den kan övermanna: fisk, grodor, kräftdjur, blötdjur, insekter, ägg, fåglar, gnagare och as. Ungar lever mest av insekter och matas dagligen till varannan dag under det första året, t.ex. med syrsor och kackerlackor som pudras med kalk och D3-vitamin, kompletterat med fisk, grodor och ibland nyfödda möss; nykläckta ungar har börjat äta sardiner och nyfödda möss inom den första veckan. Gradvis går de över till hela bytesdjur som gnagare, fisk och fjäderfä. Ettåriga djur matas tre-fyra gånger i veckan och vuxna över två år två-tre gånger i veckan. Fodret ska vara hela djur, eftersom ben och inälvor ger kalk och vitaminer som enbart kött inte ger.

Ett par vuxna djur i fångenskap har fått 1-2 mellanstora råttor ungefär var tredje dag, kompletterat med fisk, sardiner och en köttbaserad gelé. Arten säger sällan nej till en måltid och blir lätt för fet, och enbart gnagare leder till fetma och fettlever. Växla därför mellan fisk, fågel, ägg och gnagare, och väg djuret regelbundet. Efter en måltid ska djuret kunna sola sig för att smälta maten. Konserverad mat för hundar och katter är olämplig, och kycklingar ger lös, starkt luktande träck som kräver omedelbar rengöring. Utfodringen kostar mer ju större djuret blir och är en betydande del av den livslånga utgiften.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

En vuxen *Varanus salvator* är ett starkt och farligt djur. Den försvarar sig med svansen, klorna och käkarna. Ett svansslag kan ge svåra skador, klorna kan rispa djupt, och ett bett från en stor varan kan ge allvarliga sår som lätt blir infekterade. Varaner har sannolikt giftkörtlar, men vad giftet betyder vid bett på människor diskuteras fortfarande, så ett bett bör behandlas som mer än ett vanligt sår. Bett på människor från vilda djur som kräver många stygn har registrerats.

Ungar är ofta nervösa och biter, men uppfödda, handtama djur kan bli mycket lugna och ta föda ur handen. Det kräver många månaders tålmodigt arbete med korta, lugna och positiva kontakter. Närma dig nerifrån och inte uppifrån, eftersom rörelser ovanför djuret upplevs som hotfulla, och gärna medan djuret ligger i grunt vatten där det känner sig tryggare. Även en tam hane kan vara oförutsägbar. Hantering av stora djur kräver erfarenhet, lugn, två personer och skyddsutrustning som kraftiga handskar. Det får aldrig finnas små barn eller andra djur i närheten, och arten är inget sällskapsdjur.

Varaner kan bära på salmonella. Tvätta händerna noga efter all kontakt med djur, vatten, träck och foder. Håll djuren enskilt; par kan hållas ihop om det finns stort utrymme och många gömslen, men de ska följas noga. Honor kan vara mer skygga än hanar och drar sig snabbt undan till gömställe eller vatten.

Läs mer: Karantän och hygien

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Vuxna hanar är större än honorna, har en bredare och kraftigare nos och tydliga utbuktningar efter hemipenis, medan honorna är smalare med en spetsigare nos. Könsbestämning är svår hos unga djur och kräver en veterinär eller en erfaren person. I fångenskap blir både hanar och honor könsmogna redan vid slutet av det andra levnadsåret, när de är drygt 1 m långa med en nos-kloaklängd på omkring 50 cm; förstagångshonor har vägt 1,3-2,5 kg. Könsmognaden beror förmodligen mer på tillväxten än på åldern, och i naturen räknar man med tre till fem år. Honor bör först sättas i avel när de är i gott hull.

PARNING

I naturen häckar arten mellan april och oktober, och i fångenskap följer äggläggningen i stort sett samma säsong. Arten har fötts upp många gånger i djurparker sedan 1960-talet och föds nu regelbundet upp av enstaka privata uppfödare, även i färgvarianter. Välnärda honor kan komma i parningsstämning flera gånger om året. Hanen sätts hos honan när hennes äggblåsor är mogna; det kan följas med ultraljud, där äggblåsor på 15-25 mm visar rätt tidpunkt. Det kan också vara en fördel att hålla paret åtskilt i perioder på 4 veckor till 3 månader för att få fram parningsstämning; det är lånat från närstående arter. Hanen tas bort när parningen är över så att honan kan äta och sola sig i fred.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger äggen 30-45 dagar efter parningen, i naturen i ruttna trädstubbar och i hål i marken. Kullar i fångenskap har varit på 6-18 ägg, hos unga förstagångshonor 8-14 och hos äldre, stora honor 7-17; i naturen har upp till 40 angetts. Samma hona kan lägga två kullar på ett år. Honan gräver provhål i flera dagar innan hon lägger äggen i ett omkring 30 cm djupt hål och täcker dem med gräs och jord. Ge henne djupt, löst och lätt fuktigt substrat på omkring 30 °C eller en stor, mörk äggläggningslåda med tillgång ovanifrån, med god tillgång till värme och vatten. Äggen är 67-89 mm långa och väger 33-82 g, och hela kullen kan väga 22-40 % av honans vikt.

Leter hon förgäves efter en lämplig plats kan hon bli stressad eller hålla kvar äggen. I en anläggning med mycket lera riskerar äggen att kvävas, eftersom leran håller kvar fukten och stänger ute luften.

INKUBATION

Äggen ska tas bort från anläggningen direkt efter läggningen, eftersom djuren äter ägg och gräver i dem. Ta bort det mesta av leran, om det finns någon, lägg ner äggen i fuktig perlit eller vermikulit, och vänd dem inte; märk ovansidan med en blyertspenna. Inkubationstemperaturen har varit 25-30 °C, och ju högre temperatur, desto kortare tid. Vid 30 °C kläcks äggen efter sex-sju månader, vid omkring 29 °C har i genomsnitt 242 dagar angetts, och ägg vid 25-26 °C kläcktes efter 240 dagar. Uppgifterna varierar alltså från omkring 180 till 270 dagar.

Vissa ägg går ofta förlorade: i en kull på 12 gick 7 till spillo under de första månaderna, och bara 5 kläcktes. Kläckningen kan ta flera dagar, eftersom ungarna blir kvar i ägget i upp till 48 timmar efter att de har brutit igenom skalet. Hjälp bara till om det är absolut nödvändigt, och sök veterinär vid blödning från naveln.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är vid kläckningen omkring 25-30 cm långa (nos-kloaklängd 12-14 cm). De hålls enskilt för att undvika bett och kannibalism. De börjar inom en vecka äta sardiner och nyfödda möss, och därefter lever de mest av insekter kompletterat med fisk och små gnagare, dagligen till varannan dag. Ungar är klättrare, så ge grenar och växter, och håll hög värme och lämplig luftfuktighet.

De växer snabbt: i en avelsgrupp var både hanar och honor 108-134 cm långa och vägde 1,3-3,4 kg vid två års ålder, och de ska flyttas upp med jämna mellanrum till större enheter. Planera vad de unga djuren ska ha som vuxna innan äggen inkuberas: en kull på 12 ungar ger 12 djur på över 150 cm, och det är svårt att hitta platser åt dem.

Hälsa och vanliga misstag

En stor varan har få men allvarliga hälsoproblem. De typiska är:

- Fetma och fettlever, när gnagare blir huvudföda eller djuret övermatas. Väg djuret och variera fodret.
- Urinsyragikt, som är en vanlig dödsorsak hos varaner i fångenskap.
- Bensjukdom vid för lite UVB, kalk och vitaminer, särskilt hos unga, snabbväxande djur.
- Hudinfektioner i fjällen vid stillastående, fuktig luft.
- Bakteriell infektion i bettsår och munhåleinflammation. Rengör alla sår och kontakta veterinär.
- Brännskador från oavskärmade värmelampor och värmestenar.
- Parasiter, hos vildfångade djur ofta i stora mängder, och stressjukdomar efter transport och invänjning.
- Äggläggningsproblem hos honor utan lämplig boplats.
- Salmonella, som kan smitta till människor.
- Problem vid kläckning, t.ex. blödning från naveln.

Djur i handeln har i stor utsträckning varit vildfångade, men arten föds nu regelbundet upp. Uppfödda, handtama djur är lättare att umgås med och har färre parasiter, medan vildfångade djur ofta kommer med parasiter och stress och tar tid på sig att vänja sig. Ett friskt djur är kraftigt och aktivt, har klara, öppna ögon och inget sekret från näsa eller mun; ett slött djur kan verka tamt men vara sjukt. Sök veterinär med erfarenhet av reptiler om djuret tappar i vikt, vägrar föda eller verkar slött.

Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.